

Дмитро ЄРМОЛОВИЧ-ДАЩИНСЬКИЙ

ПІВ СТОЛІТТЯ ПОШУКІВ

(50-річчя театру-галереї “Studio” ім. Станіслава Ігнація Віткевича в Палаці культури і науки у Варшаві)

Своє ім'я театр “Studio” отримав рішенням Президії Народної ради Варшави 1 лютого 1972 року. Того ж року було відкрито галерею сучасного мистецтва. Сьогодні театр має дві виставкові зали і найбільшу в світі колекцію польського авангарду. Професійна акторська труппа насправді докладно трималася засад експериментальної студійності, а провісником театру, як то не парадоксально, був відкритий 1955 року в північному крилі Палацу культури і науки Класичний театр. Через тридцять років (1985) він набув патрона в особі Станіслава Ігнація Віткевича / Witkasy (1885 – 1939) – польського письменника, мистця, філософа, драматурга, фотографа, автора “концепції чистої форми”.

Найбільш значущими в історії “Studio” були часи мистецького лідерства режисерів Юзефа Шайни (роки праці: 1971–1982) та Єжи Гжегожевського (1982 – 1997 роки). Ю. Шайна створив авторський візуально-фізичний театр, що визволився від диктату літературного слова і вільно його інтерпретував. Серед особливо відомих вистав Ю. Шайни-- “Репліка IV” / “Replika IV” (1973), “Данте” / “Dante” (1974), “Маяковський” / “Majakowski” (1978) на синапсисі режисера та ін. Ламаючи застигли стереотипи, Ю. Шайна творив усвідомлено антиестетичні

вистави, що шокують своєю відвертістю. Є. Гжегожевський частково продовжив мистецький напрям, визначений попередником. З періодом його провуду пов'язано розквіт “Studio”. Режисерське мистецтво Є. Гжегожевського позначали неомодернізм й естетична герменевтика. Ці риси характерні для вистав “Пастка” / “Pułapka” Т. Ружевича (1984), “Дзяди – імпровізація” / “Dziady – improwizacje” за А. Міцкевичем (1987), “Так зване людство в безумстві” / “Tak zwana ludzkość w obłądziej” за Віткевичем (1987) та ін.

Від 2016 року мистецьке керівництво театру здійснює режисерка Наталія Корчаковська. Отже, далі висвітливо найвиразніші й найрезонансніші сучасні постанови.

У “Розкиданій картотеці” / “Kartoteka rozrzuciona” Тадеуша Ружевича (режисер – Радослав Рихчик, художник – Анна-Марія Карчмарська, 2018) Герой у виконанні Бартоша Порчика переживає кризу середнього віку, генерації – 35-літніх, “отруєних” ідеєю демократії, яку вважають найвищою вартістю. Дія відбувається на даху, біля теплотраси. Глядацька зала та сценічний простір поділені ґратами, як вікна сізо чи помешкань заможних господарів за соціалістичної мунувшини.

◀ *Бартош Порчик – Герой у виставі “Розкидана картотека” Т. Ружевича. Режисер – Радослав Рихцик, художник – Анна-Марія Карчмарська. Театр-галерея “Studio” ім. Станіслава Ігнація Віткевича. Варшава, 2018 р. Світлина Кишиштофа Белінського.*

Театр презентує в цій поставі картотеку образів та архетипів на зламі минулого й нинішнього століть. Хор старців (у Ружевича – цитата з античного театру) відлунує в текстах усіх персонажів, котрі, граючи на сцені з мікрофонами, виголошують свої партії ритмічно або наспівно. Камерна вистава набуває музично-драматичної, часом навіть естрадної природи, як у польському передвоєнному кабаре. Б. Порчик грає кінематографічно, переконливо тримає крупний план в онлайн-відеопроєкції на екрані. Акторські праці вирізняє етюдність, і хоча це значною мірою виправдане самою структурою п’єси, акторам однак бракує сценічного спілкування, а самій виставі – ансамблю.

Актуальні для 1950-х років політичні контексти у виставі замінені телетрансляцією засідання партії влади “Право і справедливість”. Випиваючи алкоголь в ході вистави, сп’янілі персонажі поведуться інфантильно, блазнують. Вони жуять одноразові паперові “склянки” і плюються тією жуйкою в телевізор. У фіналі на екрані-заднику транслюється відео, де героєм провалюється до басейну – наче у тяжкий сон і замулені води рутини.

“Серотонін” / “Serotonina” (режисер – Павел Мішкевич, художник – Барбара Ханицка, 2019) до шпунту позбавлений “гормону щастя”, що цілковито відповідає задумові однойменного роману Мішеля Вельбека; цей прозовий твір використаний як літературна основа вистави. Візуальний образ створює величезна біла ковдра з умовним зображенням хімічної формули серотоніну, наче готова будь-якої миті впасти на сцену і сховати акторів від очей глядача.

Переважна частина дії відбувається в номері готелю і передає внутрішні монологи й спогади Лабруста – депресивного ученого-агронома. Лабруст і Камілла – єдине кохання усього його життя – існують у двох часових вимірах – в момент їхнього першого знайомства і в сьогодні. Сексуально-тілесні інтенції у виставі гротескні, пародійні і гранично умовні. У вступі відеопроєкція презентує алегорію суїцидальних думок Лабруста – чорної людини, котра наче виливається фасадом багатоповерхового житлового будинку, намагаючися втриматись, дістатися нагору

Сцена з вистави “Пастка” Т. Ружевича. Режисер – Є. Гжегожевський. Театр-галерея “Studio” ім. Станіслава Ігнація Віткевича. Варшава, 1984 р. Світлина Войцеха Плевинського.

Сцена з вистави “Репліка IV”. Режисер – Ю. Шайна. Театр-галерея “Studio” ім. Станіслава Ігнація Віткевича. Варшава, 1973 р. Світлина Войцеха Плевинського.

(у виставі зрідка використано екран – як сублімація сценографії або для крупного плану). Театр в унісон з М. Вельбеком створює галерею “маленьких людей” сучасної Європи.

“Рай. Потоп” / “Raj. Potop” (режисер – Гжегож Яремко, художник – Наталія Млечак, 2021) має в своєму підґрунті першу частину “Кліматичної трилогії” Томаса Кьока – молодого німецького літератора, який дотримується ультралівих політичних поглядів. Вистава є своєрідною реакцією на посилення правої агенди в західному світі. Апокаліптична антиутопія має три плани дії: на першому з них – мати й донька у світі майбутнього на околиці Всесвіту в захисних індивідуальних капсулах розмовляють про повсякдення; два інших плани виникають як їхні спогади з минулого – Південна Америка – 1890 років, коли видобуток кавчуку приніс індіанцям багатство поряд з колонізацією, і Бразилія 2014-го, де пересічна родина щосили змагається за “місце під сонцем”, щоб зберегти власний бізнес – невеликий автосервіс.

Контрастує з жахами колонізації, що ламає долі цілих народів (здійснив постанову Г. Яремко – режисер українського походження, один з найперспективніших у новій театральній генерації Польщі), ідея нат-

хненого й амбітного архітектора (Павел Смагала) звести в Манаусі розкішний оперний театр, щоб принести аборигенам європейську культуру. Як “Христова наречена” його власної релігії, у виставі виникає гротесковий персоніфікований образ опери (Евеліна Жак), що вступає у неперервну конфронтацію з власним творцем.

“Боуї у Варшаві” / “Bowie w Warszawie” Дороти Масловської (режисер – Марцін Лібер, художник – Мірек Качмарек, 2021) – ностальгічна розповідь про соціалістичну Варшаву, сповнена водночас іронії і теплого почуття до людей 70-х років минулого століття. Девід Боуї ніколи не гастролював у Варшаві, а лише проїздом бував там у 1973-му й 1976-му роках. Враження від безбарвної, спустошеної столиці однієї з країн Східного блоку втілюється в містичному інструментальному творі “Warszawa”, фонетичний текст якого і мелодія частково засновані на польській народній пісні сілезького регіону. В сцені, що відбувається в крамниці, де Боуї міг би купити платівку фольклорного ансамблю “Сілезія” / “Śląsk”, всі персонажі перевтілюються в солісток, кепкуючи з “шароварщини” – національної культури на територіях, підпорядкованих ідеології Кремля.

Сцена з вистави “Серотонін” за М. Вельбеком. Режисер – Павел Мішкевич, художник – Барбара Ханицька. Театр-галерея “Studio” ім. Станіслава Ігнація Віткевича. Варшава, 2019 р. Світлина Кишиштофа Белінського.

Однак бував Боуї в Варшаві чи ні – не в тому річ – просто ймовірна ілюзорна подія стає приводом, аби показати примхливий калейдоскоп різних доль. Центральне місце серед них посідає історія Регіни (Майя Панкевич) – юної лесбійки, що намагається знайти себе в дисонансній реальності. Боуї (Бартош Порчик) з’являється у виставі в постаті “Короля-Сонце”, золотого кіборга-аватара. Він присутній в усіх сценах, диригує (чи асистує) тим, що відбувається, але завше мімікрує під персонажів. Дія розгортається в двох вимірах – соціально-історичному і футуристично-рефлексивному. З того самого другого плану, що й Боуї, виникає ЛГБТК+ Мадонна (Соня Рошик) з веселковим німбом, котра цитує протестний плакат з зображенням Богородиці Ченстоховської, використаний 2020 року на прайдах і в “жіночому страйку”.

Завдяки строям кольору “індіго” від дизайнерської групи Міксер/“Mixer” (джинсові речі може подарувати театрові кожен, хто забажає), створений візуальний образ вистави є одним із найцілісніших і вдалих серед продукції сучасної афіші “Studio”. В поєднанні з монохромною геометричною сценографією

створено холодну колористичну систему свинцевих тонів – саме такою запам’яталася Боуї Варшава під час коротких зупинок на шляху до Москви.

Оригінальним явищем польської сцени є моно-театр Ірени Юн. Подією 1985 року стала робота акторки в театрі “Studio” – “Вечір Семюела Беккета”/ “Wieczór beckettowski”, до якого увійшли три самостійні епізоди: “Колискова” / “Kołysanka”, “Не я” / “Nie ja” і “Кроки” / “Kroki”. В сучасному репертуарі театру І. Юн як виконавиця і режисерка моновистави “Матір Макрина” / “Matka Makryna” за Юліушем Словацьким і Яцеком Денелем (художник – Анна-Марія Карчмарська, 2018) звертається до контroversійної постаті Макрини Мечиславської (вона ж – Ірина Вінчева). В різні часи її шанували як святу і таврували як шахрайку. Акторка досліджує внутрішній світ героїні – жінки, що стала жертвою чоловіка-тирана – наївної дівчинки, що белькоче виправдання і вигадує одну по одній неймовірні історії. У мармуровому фое Палацу культури і науки, в храмі комуністичної ідеології, І. Юн служить свою месу брехухи серед брехунів.

Сцена з вистави “Боуї у Варшаві” Д. Масловської. Режисер – Марцін Лібер, художник – Мірек Качмарек. Театр-галерея “Studio” ім. Станіслава Ігнація Віткевича. Варшава, 2021 р. Світлина Наталії Кабанової.

* * *

Перформативність закладено в самій формі мистецького існування “Studio” як унікального в своєму гатунку театру-галереї. В різні періоди його півстолітньої історії змінювалася естетика, напрями і стилі, але лишалася незмінною ідея експерименту. Сьогодні, балансуючи між театром авангардним і публічним, оскаржуючи режисерський диктат і літературний текст, працюючи на театральних риштуваннях з мікрофонами, маючи велику кількість сублімуючих сценографію проєкторів, “Studio” залишається вірним безперервному пошукові як своїй провідній місії і відповідає європейському глядачеві, який прагне солідаризуватися з мистецтвом в оцінці соціально-політичної дійсності.

Дослідження проведено за підтримки Театрального інституту ім. Збігнева Рашевського.

Автор висловлює окрему подяку пані Еві Булхак (театр-галерея “Studio”).

Ірена Юн у моновиставі “Матір Макрина” за Ю. Словацьким і Я. Денелем. Режисер – Ірена Юн, художник – Анна-Марія Карчмарська, 2018 р. Світлина Касі Хмури.

Павел Смагала – Архітектор, Евеліна Жак – Опера у виставі “Рай. Потоп” за Т. Кьоком. Режисер – Гжегож Яремко, художник – Наталія Млечак, 2021 р. Світлина Бартека Важеха.

